

İSTİKLAL MÜCADELESİ YOLUNDA İSTANBUL'DAN ERZURUM'A MUSTAFA KEMAL PAŞA KAZIM KARABEKİR PAŞA DAYANIŞMASI

Mustafa Kemal Pasha Kazım Karabekir Pasha Solidarity from Istanbul to Erzurum on the Way to the Struggle for Independence

Doç. Dr. İsmail EFE

Kırıkkale Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Kırıkkale/Türkiye

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8958-6604>

ÖZET

Milli Mücadele döneminin iki önemli ismi Mustafa Kemal Paşa ve Kazım Karabekir Paşa arasında Anadolu'ya geçerek kurtuluş mücadelesini başlatma konusunda ilk görüşme 11 Nisan 1919 tarihinde İstanbul'da yapılmıştır. Görüşmeden hemen sonra Karabekir Paşa İstanbul'dan hareketle 15. Kolordu Kumandanı olarak Erzurum'a gitmiştir. Daha sonra 9. Ordu Müfettişliğine tayin edilen Mustafa Kemal Paşa da 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkmıştır. Samsun'a çıktıktan kısa bir süre sonra 21 Mayıs'ta Kazım Karabekir Paşa'ya Anadolu'ya geldiğini haber vermiş ve böylece ikili arasında işbirliği ve dayanışma süreci de başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa hemen hemen her önemli konuda Karabekir Paşa'ya danışmış, fikrini sormuş ve gelişimler hakkında ona bilgi vermiştir. Karabekir Paşa'da hem emri altında bulunan 15 Kolordusuyla askeri olarak, hem de Amasya Tamimi'ne, Erzurum Kongresi kararlarının oluşturulmasında ve Sivas Kongresi'nin toplanma çalışmalarında siyasi olarak verdiği destekle Mustafa Kemal Paşa'nın en büyük dayanağı olmuştur. Milli Mücadelenin bu iki kahraman komutanı arasındaki işbirliği ve dayanışma anlayışı, Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin liderliğini devam ettirip pekiştirmesinde ve mücadelenin başarıya ulaşmasında belirleyici bir rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Mustafa Kemal Paşa, Kazım Karabekir Paşa, İşbirliği ve Dayanışma

ABSTRACT

Dec April 11, 1919, the first meeting was held in Istanbul between two important figures of the National Struggle period, Mustafa Kemal Pasha and Kazım Karabekir Pasha, to start the liberation struggle by crossing to Anatolia. Immediately after the meeting, Karabekir Pasha departed from Istanbul on the 15th. He went to Erzurum as a Corps Commander. Then the 9th. Mustafa Kemal Pasha, who was appointed Inspector of the Army, also went to Samsun on May 19, 1919. Shortly after decamping to Samsun, on May 21, Kazım Karabekir Pasha was informed that he had arrived in Anatolia and thus the process of cooperation and solidarity between the two also began. Mustafa Kemal Pasha consulted Karabekir Pasha on almost every important issue, asked his opinion and informed him about the developments. Karabekir Pasha, both militarily with the 15 Corps under his command, and politically supported the Amasya Tamimi in the creation of the decisions of the Erzurum Congress and the convening of the Sivas Congress, Mustafa Kemal Pasha has been the mainstay. The understanding of cooperation and solidarity between these two heroic commanders of the National Struggle played a decisive role in the decisiveness of Mustafa Kemal Pasha in continuing and consolidating the leadership of the National Struggle and achieving success in the struggle.

Keywords: National Struggle, Mustafa Kemal Pasha, Kazım Karabekir Pasha, Cooperation and Solidarity

1. GİRİŞ

Osmanlı Devleti, dört yıl boyunca birçok cephede mücadele ettiği Birinci Dünya Savaşının fiili çatışma safhasını 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi'ni imzalayarak sona erdirmiştir (Akşin, 1998: 218-219). Mütarekenin imzalanmasından bir gün sonra, Sadrazam ve Başkumandanlık Erkân-ı Harbiye Reisi Ahmet İzzet Paşa, 31 Ekim 1918 öğleden geçerli olmak üzere İtilaf Devletleri'yle mütareke yapıldığını illere ve ordulara tebliğ etmiştir (Sarıhan, 1993: 3). Mütareke imzalandığı tarihte Mustafa Kemal Paşa Suriye Cephesi'nde, Kazım Karabekir Paşa ise Doğu Cephesi'nde bulunuyordu. Mütareke şartlarını öğrenen Yıldırım Orduları Gurup Kumandanı Mustafa Kemal Paşa, 3 Kasım 1918'de Erkân-ı Harbiye Riyasetine

mütareke hükümleri hakkında duyduğu endişeleri ifade etmiş ve bazı tedbirlerin alınması yönünde görüşlerini arz etmiştir (HTVD, Mart 1959: 714).

Ahmet İzzet Paşa, Yıldırım Orduları Gurubu Kumandanı Mustafa Kemal Paşa'dan İskenderun'a yönelik bir işgal girişiminin olması halinde, İngiliz kumandanlarına durumun nazik bir şekilde tebliğ edilmesini istemiştir. Mustafa Kemal Paşa, Erkân-ı Harbiye Reisi Ahmet İzzet Paşa'nın bu isteğine karşılık, İngilizlerin İskenderun'u işgal girişimine karşı ateşle engel olunması yönünde birliklerine emir verdiğini söylemiştir. Bütün çabalarına rağmen Mustafa Kemal Paşa'yı kararından vaz geçiremeyen ve İngilizlerle karşı karşıya gelmeyi göze alamayan Harbiye Nazırı Ahmet İzzet Paşa, 5 Kasım 1918'de Yıldırım Orduları Gurup Kumandanlığını lağvetmiştir. Ordusu lağvedilen Mustafa Kemal Paşa, 7 Kasım 1918'de 39 numaralı irade-i seniyye ile Harbiye Nezareti emrine verilince 10 Kasım 1918'de görev bölgesinden İstanbul'a hareket etmiştir (HTVD, Eylül 1959: 742-745, 747, 756, 759, 760; Afetinan, 1998:23-24). 13 Kasım 1918'de İstanbul'a ulaşan Mustafa Kemal Paşa, İtilaf Devletleri'nin donanmasına ait 55 savaş gemisini İstanbul önlerinde demirli görünce, Yaveri Cevad Abbas'a dönerek, "Geldikleri gibi giderler" demiştir (Bayur, 1990: 189).

Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'da kaldığı yaklaşık 4-5 aylık süre içerisinde memleketin kurtuluş çareleri ile ilgili arayışlarda bulunmuştur. İlk olarak kurulacak olan Ahmet İzzet Paşa Kabinesi'nde Harbiye Nazırı olmak için girişimlerde bulunmuş ancak, bu girişimlerinden bir sonuç alamamıştır. Memleketin içinde bulunduğu zor durum hakkında çözüm arayışlarını sürdüren Mustafa Kemal Paşa, bu çerçevede padişahla, asker, sivil bürokrat bir çok isimle görüşmüştür. Özellikle Harbiye Nezareti yetkilileri, Hüseyin Rauf Bey, Ali Fethi (Okyar) Bey ve diğer siyasi şahsiyetler görüşme yaptığı dikkat çekici isimler arasında yer almıştır (Fethi Okyar'ın Anıları, 1997: 20-22).

Mütareke imzalandığı sırada Doğu Cephesi'nde bulunan Kâzım Karabekir Paşa da mütareke şartları gereğince cepheden ayrılarak, Gümrü, Kars ve Trabzon üzerinden 28 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmiştir. İstanbul'a geldikten sonra Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı gibi hemen ikili görüşmelere başlayan Kâzım Karabekir Paşa, birçok resmi şahsiyetle ve yakın arkadaşları ile ülkenin içinde bulunduğu durumu görüşerek çözüm yolları arayışına girişmiştir. Yaptığı görüşmelerde, görüştüğü şahsiyetlere ağırlıklı olarak komutanları İstanbul'a çağırmanın doğru olmadığını, Anadolu'ya göndermek gerektiğini, İstanbul'da kalmakla bir şey yapılamayacağını izah etmeye çalışmıştır (Karabekir, 1960: 7; Aydemir, 2000: 122-124).

Karabekir, görüşmüş olduğu asker ve sivil yetkililere hep doğuya gitmek istediğini, orada henüz dağıtılmayan bir ordunun bulunduğunu ve doğu insanının başlatılacak olan mücadeleye destek vereceğini dile getirmiştir. Ancak, doğuya gitmeyi beklerken Tekirdağ'da bulunan 14. Kolordu Komutanlığı'na atanan Karabekir Paşa, 2 Ocak 1919'da Tekirdağ'a giderek görevine başlamıştır (Türkmen, 1995: 59-60). Tekirdağ'dan sık sık İstanbul'a gelerek ortamı gözlemleyen Karabekir Paşa, bir taraftan da doğuya gitmenin yollarını aramaya devam etmiştir. Çabaları nihayet sonuç veren Karabekir Paşa, 2 Mart 1919 tarihinde resmen 15. Kolordu'ya tayin edilmiştir (Jaeschke, 1989: 25).

2. PAŞALARIN İSTANBUL'DA GÖRÜŞMESİ VE ANADOLU'YA GEÇİŞ

Erzurum'da bulunan 15. Kolorduya tayin edilen Kazım Karabekir Paşa, yeni görev yerine gitmeden önce İstanbul'da bazı resmi görevlilere ve yakın arkadaşlarına veda ziyaretlerinde bulunmuştur. Bu ziyaretlerden birini de 11 Nisan 1919 tarihinde Şişli'deki evinde Mustafa Kemal Paşa'ya yapmıştır. Kazım Karabekir Paşa, ziyaret sırasında Mustafa Kemal Paşa'ya 12 Nisan'da Erzurum'a hareket edeceğini, İstanbul'da kalarak bir şey yapmanın mümkün olmadığını ifade etmiştir. Sessiz kalınmasının milletin felaketine sebep olacağını söyleyen Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya derhal Anadolu'ya ordunun başına gelmesi teklifinde bulunmuştur. Millettin kurtuluş anahtarının doğuda olduğunu söyleyen Karabekir Paşa, orada her şeyin mümkün olduğunu, ordunun kuvvetli olduğunu ve her şeyden önemlisi halkın da yardım edeceğini ifade etmiştir. Karabekir, "Doğuda milli hükümet esaslarını kurduktan sonra, siz Batıya teveccüh edersiniz ben de doğu vazifesini üstlenirim. Eğer gelmeyecekseniz hareketimi ona göre tanzim edeyim" sözleri üzerine Mustafa Kemal Paşa, "iyi olayım size mülaki olurum" cevabını vermiştir (Karabekir, 1960: 17-18).

11 Nisan 1919 tarihli Karabekir Paşa-Mustafa Kemal Paşa görüşmesi hakkında Kılıç Ali; Karabekir'in Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'da bir padişah hükümetinde görev almasını ve bazı başka değerli şahsiyetlerinde kabine de yer alarak İstanbul'da kalmalarına mani olmak için kendisinden fedakârlık ederek girişilecek milli hareketin başına geçmesini önerdiğini ifade etmektedir. Kılıç Ali, o görüşmede

Karabekir'in, Mustafa Kemal Paşa'ya kendisini reis olarak tanıyacağını beyan ettiğini yine Atatürk'e dayandırarak nakletmektedir (Çiftçi, 2012: 381).

Görüşmelerini tamamladıktan sonra 12 Nisan 1919'da Erzurum'a gitmek üzere Gülcemal Vapuru ile İstanbul'dan hareket eden Kazım Karabekir Paşa, Zonguldak, Sinop ve Giresun'a uğrayarak 19 Nisan 1919 tarihinde Trabzon'a ulaşmıştır. 30 Nisan 1919 tarihinde Trabzon'dan ayrılan Karabekir Paşa, Gümüşhane, Bayburt üzerinden hareketle 3 Mayıs 1919 tarihinde Erzurum'a varmış ve görevine başlamıştır. Göreve başlar başlamaz icra-i faaliyette bulunmaya başlayan Kazım Karabekir Paşa, 4 Mayıs 1919'da, Doğu Anadolu'ya Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ordu ile ilgili maddelerinin uygulanmasını İtilaf Devletleri adına kontrole gelen İngiliz Yarbay Alfred Rawlinson ile görüşmüştür (Karabekir, 1960: 18-23).

Kazım Karabekir Paşa'nın 15. Kolordu'daki görevine başlamak üzere yolda bulunduğu günlerde Genelkurmay ordunun yeniden teşkilatlandırılması çalışmaları tamamlamıştır. 30 Nisan 1919'da Padişah iradesinin alınmasıyla orduda müfettişlik teşkilatına geçilmesine karar verilmiştir (BOA, 29 Mayıs 1335: 761). Osmanlı ordusunda müfettişlik teşkilatına geçilmesi kararının verildiği 30 Nisan günü Mustafa Kemal Paşa, 9. Ordu Müfettişliğine tayin edilmiştir (BOA, 30 Nisan 1335: 678). Müfettişlik göreviyle ilgili talimatnameyi alan Mustafa Kemal Paşa, biran evvel Anadolu'ya geçerek görevine başlamak istemektedir. Bu düşünceden hareketle 16 Mayıs 1919'da Sultan Vahdettin'e veda ziyaretinde bulunan Mustafa Kemal Paşa, aynı gün kurmay heyeti ile birlikte Bandırma Vapuru ile İstanbul'dan hareket etmiştir (Ülkütaşır, 1966: 30-31). 19 Mayıs 1919 sabahı saat 08.00'de Samsun'a ulaşan Mustafa Kemal Paşa, aynı gün vazifesine başlamıştır.

3. MUSTAFA KEMAL VE KAZIM KARABEKİR PAŞALAR ANADOLU'DA

3.1. Paşaların Anadolu'da İlk Temasları

Göreve başladığı ilk andan itibaren müfettişlik bölgesinde gerekli tedbirlerin alınması için bir taraftan hükümetle irtibat halinde olan Mustafa Kemal Paşa, bir taraftan da Anadolu'da bulunan güvendiği arkadaşlarıyla görüşmeye başlamıştır. 21 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'dan Erzurum'da bulunan 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'ya bir telgraf çekmiştir. Mustafa Kemal Paşa çektiği telgrafta; ülkenin içinde bulunduğu vahim durum karşısındaki üzüntü ve kederlerini ifade ettikten sonra, millet ve memlekete borçlu olduklarını, bu vicdani vazifeyi yakından ve bir arada olarak en iyi şekilde ifa etmenin mümkün olduğu düşüncesiyle müfettişlik görevini kabul ettiğini söylemiştir. Mustafa Kemal, Karabekir Paşa'ya Erzurum'a gitmek niyetinde olduğunu, ancak Samsun ve havalisinin içinde bulunduğu asayişsizlik nedeniyle birkaç gün orada kalmak zorunda olduğunu ifade etmiştir (Atatürk, 2000: 16). Bu haberi alan Kazım Karabekir Paşa'da 21 Mayıs'ta çektiği cevabi telgrafta; çok sevindiğini, bu haberi bir aydır beklediğini söylemiştir. Bir an evvel Erzurum'a gelmesini istediği Mustafa Kemal Paşa'ya, yol durumları hakkında bilgi vermiştir. Trabzon üzerinden gelecek olursa güzergâhta asayişin ve benzinin var olduğunu, Sivas güzergâhında benzinin bulunmadığını ve yolların da otomobille seyahate uygun olmadığını bildirmiştir (Karabekir, 1960: 32-33).

24 Mayıs'ta kendisi için daha güvenli olan Havza'ya gitmek üzere Samsun'dan ayrılan Mustafa Kemal Paşa, 25 Mayıs'ta Havza'ya gelmiştir. Havza'ya geldikten sonra Erzurum'da bulunan 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa ile sürekli olarak vatanın kurtuluşu hususunda görüşmelerini devam ettirmiştir. 28 Mayıs'ta İzmir, Manisa ve Aydın'ın işgali haberini alan Mustafa Kemal Paşa'nın Havza Genelgesi'yle verdiği talimat üzerine İstanbul ve Anadolu'nun değişik yörelerinde işgallere ve işgalcilere karşı toplantı, gösteri ve protesto mitingleri yapılması, İtilaf Devletleri'nin endişelerini artırmıştır (HTVD, Eylül 1952: 15). Mustafa Kemal Paşa'nın derhal İstanbul'a getirilmesi için hükümet üzerindeki baskının artmasına sebep olmuştur. 7 Haziran 1919'da İngiliz Karadeniz Ordusu Başkumandanı General Milne, 8 Haziran'da ise İngiltere Fevkalade Komiseri Artur Calthrop, hükümetten Mustafa Kemal Paşa'yı derhal İstanbul'a çağırmasını istemiştir. Baskılar üzerine 8 Haziran 1919 tarihinde Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya, derhal bir istimbotla İstanbul'a dönmesi emrini vermiştir (ATASE, 24.05.1335: 3014; HTVD, Eylül 1952: 16, 19).

Mustafa Kemal Paşa, 11 Haziran 1919'da 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'ya çektiği telgrafta, İstanbul'a dönmesi hususunda Harbiye Nezaretinden aldığı emri ve Cevat Paşa'nın açıklamasını bildirmiştir. Ayrıca, "milletin hukuk ve istiklalini tayin uğrunda milletle beraber çalışmak" isteğini belirterek Karabekir Paşa'nın bu husustaki kanaatini sormuştur (Tansel, 1991: 5). Mustafa Kemal Paşa telgrafında, İngilizlere esir olmak üzere İstanbul'a dönmeyeceğini, vatana hizmete devam edebilmesinin

kendisi gibi aynı fikir ve kanaate sahip olan kardeşlerinin her şartta desteklerine bağlı olduğunu söylemiştir (ATTB, 1991: 31). Hükümetin kendisini İstanbul'a çekmek üzere planlar uygulamaya çalıştığını, buna karşı kendisinin de mümkün olduğu kadar zaman kazanmaya ve karargâhını memleketin içlerine sokmak için hükümetin kendisine karşı uyguladığı taktikleri kullandığını ifade etmiştir (Karabekir, 1960: 48). Karabekir Paşa'nın Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafına verdiği destekleyici cevabın Mustafa Kemal Paşa'yı çok memnun ettiği "yüce fikirlerinize tamamıyla katılıyorum" ifadelerinden de anlaşılmaktadır (Tansel, 1991: 5).

Merzifon'da bulunan İngiliz müfrezesi nedeniyle artık Havza'da güvenlik içinde olamadığını düşünen Mustafa Kemal Paşa, 12 Haziran 1919'da Havza'dan hareketle Amasya'ya geçmiştir (Zeyrek, 1989: 467). 17 Haziran tarihinde Mustafa Kemal Paşa, Karabekir Paşa'ya bir telgraf çekmiştir. Telgrafta, Konya'da bulunan 2. Ordu Müfettişi Cemal Paşa'nın kendisine işgalci güçlere karşı fiilen mukavemete geçme teklifinde bulunduğunu, Konya'da İtalyanlara karşı harekete geçilebileceğini söyledikten sonra, bu hususta görüşlerinin ne olduğunu sormuştur. Mustafa Kemal Paşa'ya konu hakkında görüşlerini aktaran Karabekir Paşa, henüz milli teşkilatın teşekkül etmediği bir sırada dünya kamuoyunun aleyhimize bir karar vermesine sebep olabileceğini ifade ederek böyle bir girişimin doğru olmadığını söylemiştir (Karabekir, 1960: 50-51).

3.2. Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'da Bulunduğu Günlerdeki Temaslar

Mustafa Kemal Paşa Havza'da bulunduğu günlerde, 10 Haziran 1919 tarihinde Ankara'da bulunan 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'yı ve o sırada onun yanında bulunan Rauf Bey'i Amasya'ya davet etmiştir. Davete icabet eden Ali Fuat Paşa ve Rauf Bey 19 Haziran'da geldikleri Amasya'da Mustafa Kemal Paşa ile bir araya gelerek, memleketi içinde bulunduğu kötü durumdan çıkarmanın yollarını görüşmeye başlamışlardır (Jaeschke, 1991: 44; Aydoğan, 2000: 100). Her türlü gelişmeden Kazım Karabekir Paşa'yı haberdar eden Mustafa Kemal Paşa, 20 Haziran tarihinde Karabekir Paşa'ya, Eski Bahriye Nazırı Rauf Bey ve 20. Kolordu Kumandanı Ali Fuat Paşa'nın Amasya'ya geldikleri bilgisini vermiştir. Birlikte memleketin içinde bulunduğu durumu görüştüklerini, varacakları neticeyi kendisine bildireceklerini ifade etmiştir (Karabekir, 1960: 51-52). Nitekim Mustafa Kemal Paşa yaptıkları görüşmeler sonucunda aldıkları kararları, 21 Haziran 1919 tarihinde Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir Paşa'ya bildirerek onayına sunmuştur. Alınan kararlar hakkında Karabekir Paşa'nın da onayının alınmasından sonra, 21/22 Haziran 1919'da tarihe Amasya Genelgesi olarak geçecek olan tamim kabul ve ilan edilmiştir (Zürcher, 2010: 224).

Milli direnişin örgütlemesi mücadelesinin verildiği günlerde, bütün baskılarına rağmen Mustafa Kemal Paşa'yı İstanbul'a getiremeyen hükümet, 21 Haziran'da Kazım Karabekir Paşa'ya Mustafa Kemal Paşa'nın yerine 3. Ordu Müfettişliği'ne vekâleten tayin etme teklifinde bulunmuştur. Kazım Karabekir Paşa hükümetin teklifine 22 Haziran'da verdiği cevapta; 15. Kolordu'ya vekâlet edecek kimsenin bulunmadığını ve ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın müfettişlikten alınmasının tehlikeli olacağını söyleyerek ret cevabı vermiştir. Durumun ciddiyetinin farkına varan Karabekir Paşa, Erzurum Kongresi'nce milli bir kuvvet elde edilmeden, Mustafa Kemal Paşa'nın giriştiği faaliyetlerden dolayı yıpranacağından endişe etmektedir. Bundan dolayı Mustafa Kemal Paşa'nın biran evvel Erzurum'a gelmesi için 22 Haziran'da davet etmiştir. Karabekir Paşa'nın davetine 24 Haziran'da cevap veren Mustafa Kemal Paşa, Erzurum'da görüşmeyi çok arzuladığını, 25 Haziran'da Amasya'dan hareket edeceğini bildirmiştir (Karabekir, 1960: 55-56; HTVD, Mart 1953: 41). Bu arada 23 Haziran tarihinde Kazım Karabekir Paşa'ya bir şifre telgraf çeken Mustafa Kemal Paşa, Amasya Genelgesi doğrultusunda milli amacın gerçekleşmesine kadar komutanların hiçbir gerekçe ile makamlarını bırakmamasını istemiştir. Telgrafın devamında ise makamdan uzaklaştırılmak istenen kişiler, yerlerine tayin edileceklerle, aynı gayeye hizmet ettikleri takdirde, makamlarını terk edebileceklerini, aksi takdirde yeni gelenlerin istifaya veya geri dönmeye zorlanmasını istemiştir. Mustafa Kemal Paşa, 15. Kolordu Kumandanı Kazım Karabekir Paşa'nın davetine icabet etmek üzere 26 Haziran'da Amasya'dan hareket etmiştir (Tansel, 1991: 16-17; HTVD, Aralık 1953: 114).

İstanbul'a davet edilmesine rağmen davete icabet etmediği, hatta ahaliyi hükümete karşı tahrike teşebbüs ettiği ideasıyla, 23 Haziran 1919'da Meclis-i Vükela, Mustafa Kemal Paşa'nın 3. Ordu Müfettişliğinden azline karar vermiştir (BOA, 23 Haziran 1335: 317). Ancak, azil hakkında Padişah iradesinin hemen çıkmaması Mustafa Kemal Paşa'ya zaman kazandırmıştır (Tansel, 1991: 17-19). Mustafa Kemal Paşa 2 Temmuz'da Erzincan'dan Erzurum'a hareket edeceği sırada, saraydan Padişah adına Başkâtip Ali Fuat Bey imzalı bir telgraf almıştır. Telgrafta İngilizlerin faaliyetlerinden rahatsız olduğu, istifa ederek iki aylık bir

hava değişimine çıkmasının uygun olacağı bildirilmiştir. Mustafa Kemal Paşa bu isteğe de olumlu cevap vermeyerek Erzurum'a doğru yolculuğına devam etmiştir (Türkmen, 2010: 211).

3.3. Paşaların Erzurum'da Buluşması

3 Temmuz 1919'da Erzurum'a gelen Mustafa Kemal, Rauf Bey ve beraberindekiler şehre on yedi kilometre mesafedeki Ilıca'da Kazım Karabekir Paşa ve heyeti tarafından karşılanmıştır. Kazım Karabekir Paşa neşesiz gördüğü Mustafa Kemal Paşa'ya, mfettişlikten hatta askerlikten istifa etmesinin kendisi açısından hiç önemli olmadığını, her zaman kendisine hrmetkr olacağı teminatını vermiştir. Konuşmasının devamında Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya kendisini millete tanıtmayı, halkın ve ordunun hürmetini üzerinde toplamayı vazife edindiğini, müfettiş değil milletin bir ferdi olarak gelmiş olsa dahi, kendisini başlayacak olan istiklal mücadelesinin lideri olarak kabul ettiklerini ifade ederek desteğini çok net bir şekilde ortaya koymuştur (Karabekir, 1960: 66-67).

Erzurum'a gelmesinden iki gün sonra, 5 Temmuz'da Harbiye Nazırı Ali Ferit Paşa Mustafa Kemal Paşa'dan İstanbul'a dönüşünü hızlandırmasını istemiştir. Padişah ve siyasi temsilciliklere İstanbul'a döneceğine dair taahhütte bulunduğunu söylemiştir. Mustafa Kemal Paşa Harbiye Nazırının dönmesi yönündeki talebine, Batı Anadolu'da işgallerin sürdüğü, Doğu Anadolu içinde benzer tehlikelerin bulunduğu bir sırada dönmeye söz vermesinin mümkün olmadığı cevabını vermiştir. Mustafa Kemal Paşa'yı dönmeye ikna edemeyen Harbiye Nazırı, bu konuda 7 Temmuz'da 3. Kolordu Kumandanı Refet Bey'den yardım talebinde bulunmuştur. Ancak Refet Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın zararlı faaliyetlerde bulunmadığını söyleyerek Harbiye Nazırının talebine olumlu cevap vermemiştir (Türkmen, 2010: 213-214).

8 Temmuz 1919'da Meclis-i Mahsus da, Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a gelmesi tavsiye ve tebliğ olunduğu halde dönmediği, hala ordu müfettişi sıfatıyla etrafa muhtıralı emirler verdiği ifade edilmiştir. Mustafa Kemal'in faaliyetlerinin çok daha tehlikeli hadiseler doğuracağından dolayı, ordu mfettişliğinden azli hakkında düzenlenen mazbata ve ayrıca irade-i seniyye layihasının bir an evvel tasdiki istenmiştir. Meclisin talebi zerine 8 Temmuz 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın 3. Ordu Müfettişliğinden azledildiğine dair irade-i seniyye çıkmıştır (BOA, 8 Temmuz 1335: 214). Gelişmeler zerine Mustafa Kemal Paşa, memuriyetten ve askerlikten istifa ettiğini açıklamıştır. Milli Mücadelenin kritik günlerinde görevden istifa eden Mustafa Kemal Paşa, artık sivil bir vatandaş olarak mücadeleye devam edeceğinden çevresinde bulunan insanların tavrının ne olacağı önemliydi. Gerçi istifa açıklamasından önce yapılan gizli toplantılarda, askeri görevinden ayrılması halinde bile eskisi gibi emirlerinin yerine getirileceğine dair kendisine söz verilmiştir (Kırzıoğlu, 1993: 137). Görevden ayrıldıktan sonra Mustafa Kemal Paşa'yı zgn gördüğünü ifade eden Kazım Karabekir Paşa, 13 Temmuz'da Mustafa Kemal Paşa'ya ve Rauf Bey'e teselli mahiyetinde iki ayrı belge yazmıştır. Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'ya hitaben ordunun ve milletin iftiharını olduğunu, hizmet ve fedakrlıklarının herkesçe bilindiğini ifade ettikten sonra istifaya mecbur kalmasından dolayı kolordusunun ve kendisinin üzüldüğünü, ancak mukaddes davadan asla vazgeilmeyeceğini, kolordusuyla birlikte yanında olduğunu beyan etmiştir (Karabekir, 1960: 77-78; Turan, 2004: 204).

Erzurum Kongresi'nin 10 Temmuzda toplanması kararlaştırılmış olmasına rağmen delegelerin kmilen toplanamaması nedeniyle ertelenmiştir. Bu sırada Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in Erzurum delegeleri olarak kongreye katılmaları bazı tartışmalara sebep olmuştur. Mustafa Kemal Paşa hakkındaki menfi propagandaların bu konuda etkili olduğunu söyleyen Kazım Karabekir Paşa, Müdafaa-i Hukuk Reisi Raif Hoca ve azadan Necati Bey'in durumu kendisine arz ederek, nihai kararı kendisine bıraktıklarını söylemiştir. Kazım Karabekir Paşa kendisini ziyaret edenlere: Mustafa Kemal'in bütün hayatını memleket için "feda ettiğini" söyleyerek, kongreye sadece delege değil başkanda yapılmalıdır diyerek, teminat vermiştir. Karabekir Paşa'nın bu tavrı Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum Kongresi'ne delege olarak katılmasını temin etmiştir. Kuşkusuz Kazım Karabekir Paşa'nın verdiği bu destek Milli Mücadele'nin en önemli dönemeç noktalarından birini oluşturmuştur (Kılıç Ali, 2007:47; Karabekir, 1960: 75-76; Goloğlu, 2011: 72).

3.4. Kazım Karabekir Paşa'nın 3. Ordu Müfettişliği Dönemi Dayanışma ve işbirliği

Mustafa Kemal Paşa 9 Temmuz 1919'da 3. Ordu Müfettişliği görevinden alınınca, 20 Temmuz'a kadar 3. Ordu Müfettişliği kumandanız kalmıştır. 20 Temmuz tarihinde Harbiye Nezareti'nden Kazım Karabekir Paşa'ya 15. Kolordu Kumandanlığı üzerinde kalmak kaydıyla 3. Ordu Müfettişliği 'ne vekâleten atandığı

tebliğ edilmiştir. Nezaretin bu kararını Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey ile görüşen Kazım Karabekir Paşa, onların oluru ile 3. Ordu Müfettişliği görevini kabul etmiştir (ATASE, G: 95; Türkmen, 2010: 222). Bu sırada Erzurum'da Kongre hazırlıkları devam etmekte olduğundan Kâzım Karabekir, Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey, sık sık bir araya gelerek gündeme gelen meseleleri birlikte müzakere etmişlerdir. Hazırlıkların tamamlanması üzerine 23 Temmuz 1919 tarihinde açılan Erzurum Kongresi çalışmalarına başlamıştır. Erzurum Kongresi'nin açıldığı gün Kâzım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa ile beraber kongre binasına gelmiştir. Ancak kendisi askerî bir şahsiyet olduğu için kongreye katılmamıştı (Dursunoğlu, 1946: 108-109). Karabekir Paşa, kongre çalışmalarına bizzat katılmamakla beraber, geceleri Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey ile beraber kongre hakkında fikir alışverişinde bulunmuş ve kongrede konuşulan, kararlaştırılan hususları takip etmiştir. Bu arada Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in rahat çalışabilmeleri için elinden gelen bütün gayreti sarf etmiştir (HTVD, Mart 1953: 42).

Mustafa Kemal ve Rauf beylerin faaliyetlerini yakından takip eden hükümet, kendi kararları aleyhine muhalif harekette buldukları, halkı tahrike devam ettikleri gerekçesiyle, 22 Temmuz'da Meclis-i Vükela'da her iki zatın derhal tutuklanarak İstanbul'a getirilmesi yönünde bir karar almıştır (BOA, 29 Temmuz 335: 358). Alınan bu karar, 30 Temmuz'da Dâhiliye Nezareti'nce bütün vilayet ve mutasarrıflıklara tamim edilmiştir (Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk, 2003: 62-63). Aynı gün, Harbiye Nezareti'nden 15. Kolordu Kumandanlığına Mustafa Kemal Paşa ve Refet Bey'in hükümetin kararlarına muhalif hareketler içinde bulduklarından dolayı derhal tutuklanarak İstanbul'a gönderilmeleri için Babîâlî'ce mahalli memurlara gerekli emirlerin verildiği bildirilmiştir. Ayrıca, 15. Kolordu'nun da Mustafa Kemal Paşa ve Refet Bey'in tutuklanarak İstanbul'a gönderilmesi hususunda mahalli memurlara gerekli desteği vermesini ve neticenin nezarete bildirilmesi istenmiştir (ATASE, 30 Temmuz 1335: 2733).

Harbiye Nezareti'nin bu yazısına Kazım Karabekir Paşa 1 Ağustos 1919'da cevap vermiştir. Kazım Karabekir Paşa, hükümetin karar ve siyasetinin ne olduğunu bilmediğini, Erzurum'da bulunan Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey'in hal ve hareketlerinde vatan ve milletin aleyhine, mevcut kanunlara muhalif telakki edilebilecek hiçbir hal ve hareket görmediğini ifade etmiştir. Paşa'nın millet ve memleketin sadet ve selametiyle alakadar her vatanperver fert gibi yaşadığını söylemiştir. Kazım Karabekir Paşa cevabın devamında Pontus hükümeti teşkili hayaliyle Trabzon ve Samsun havalisine muhacir sıfatıyla akın akın silahlı Rum çeteleri çıktığını, Ermenilerin büyük Ermenistan hayallerini gerçekleştirmek için hudutlarımıza kadar fecaat ve şekavet yaptıklarını, İtilaf mensuplarının da bunlara her türlü desteği verdiklerini ifade etmiştir. Kazım Karabekir Paşa bu durumun herkesçe malum olduğunu, hatta İstanbul gazetelerinin neşriyatında bile yer almasına rağmen, hükümetin mevcudiyetimiz aleyhine hazırlanan bu müthiş tehlikeden bihaber kalmasını, millete hiçbir ümit vermemesini eleştirmiştir.

Kazım Karabekir Paşa Harbiye Nezareti'ne, en münevver zevatin ve kumandanların birer bahane ile milletin arasından çıkartılarak hapis ve tevkif edilmesi, bir taraftan da silah ve sairinin toplanmasının tehlikenin çok yakın olduğunun işareti olduğunu söylemiştir. Hayat ve namuslarının korunmasından endişe eden bölge halkının Ermeni ve Rumların İzmir gibi buraları da işgal edeceğinden endişe duyduklarını ifade eden Kazım Karabekir Paşa, bundan dolayı milletin kendi kuvvetine dayanarak her fedakârlığı yapmaya, namussuzca Ermeni ve Rumların süngü ve baltaları altında ölmektense namuskârane müdafaaya karar verdiğini anlatmıştır. Kazım Karabekir Paşa Harbiye Nezareti'ne yazdığı uzunca cevabın devamında hükümetin Mustafa Kemal Paşa hakkındaki görüşünü eleştirilerek tutuklanması konusunda verilen emri yerine getirmeyeceğini şu şekilde ifade etmiştir (ATASE, 1 Ağustos 1335: 1-2.):

Mustafa Kemal Paşa gibi memlekette namusuyla ve hidematı güzide-i askerîye ve vatanperveranesiyle tanınmış ve bütün askerlerinde pek ziyade hürmet-i mahsusasını kazanmış ve bahusus henüz yirmi gün evvel memleketin nisfina kumanda etmiş olan ve hal-ü hareketinde menafi-i vataniye ve milliyeye mugayir hiçbir şey mahsus ve meşhut olmayan bir zatın tevkifine bir sebab-i kanuni olmayacağı ve bâlâda arz ettiğim ahval dolayısıyla halk ve ordu nazarında daha iyi bir hareket olarak telakki edilemeyeceği cihetle müşarünileyhin tevkifine ve kolorduca da bunun için muavenette bulunulmasına hal ve vaziyetin katiyen müsait olmadığını arz ederim.

Bahusus ki memleketi helak ve inkıraz tehlikesinden kurtaracak yegâne çarenin tevekkül değil ancak milletin hak ve ruhunu âleme karşı ızhâr ve teyit kanaatinde olan Vilayet-i Şarkiye de ve henüz Ermeni süngü ve baltalarının âlâm-ı namussikenanesini unutmüş bir tek insan ve bir tek hanüman bulunmayan bu muhitte böyle bir teşebbüsün icrası değil ihsası hile büyük fenalıkları intac eder.

Esasen gündün güne daha bariz ve pek vâsi bir şekil almakta olan endişe-i milliye tatmin edecek tedabir-i sahiha ve vâkıfânenin ittihazı ve buna bilhassa zati samileri gibi dindar ve pek namuskâr tanınmış bir recül-ü kıymettarin âmâl-i nüfuz ve irşat buyurması pek ulvi ve tarihi olur. Herhalde bura ahvalinin İstanbul'da makûs telakki edildiğini zannediyorum... Anadolu'ya Dersaadet'den bu kadar yanlış ve hatalı nazarlara bakılmamasını ve çünkü bu nazar netayicinin pek elim ve nedametaver olacağı kanatini bilmünasebe tekrar arz etmeyi bir vecibe-i hamiyet ve bir fariza-i namus addeder ve bu gün acizleri dahi şek ve meçhuliyet içerisinde bulunduğumdan siyaseti Umûmîyenizden, hükümetin takip ettiği makaasıt ve mukarerrattan haberdar edilmekliğimi istirham ederim (ATASE, 1 Ağustos 1335: 3). Kazım Karabekir Paşa, 15. Kolordu Kumandanı olarak Harbiye Nezareti'nin Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklayarak İstanbul'a göndermesini isteyen emrine verdiği cevabı, bilgilendirmek amacıyla 2 Ağustos 1919'da aynen 3. Ordu Müfettişliği'ne şifre telgrafla göndermiştir (ATASE, 02.08. 335).

Harbiye Nezareti'nin Mustafa Kemal Paşa hakkındaki emrini yerine getirmeyeceğini söyleyen Kazım Karabekir Paşa, İstanbul Hükümeti'nin Mustafa Kemal Paşa üzerinden Erzurum Kongresini itibarsızlaştırma anlayışı içine girdiğini düşündüğünden, hükümetin bu oyununu bozmak için harekete geçmiştir. Karabekir Paşa, 5 Ağustos 1919 tarihinde Sadarete, Harbiye Nezareti'ne, vilayetlere ve askeri makamlara Erzurum Kongresi hakkında açıklayıcı bir tamim yayınlamıştır (Karabekir, 1960: 103-104). Kazım Karabekir Paşa yayınladığı tamimde, kongreyi Şark bölgesi halkının topladığını, toplantıya 70 kadar üyenin katıldığını, bu kongrenin toplanmasında Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'in bir etkisinin olmadığını bildirmiştir. Kongrenin hayatlarından endişe eden bölge halkının milli cereyanının bir sonucu olduğunu vurgulayan Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal ve Rauf Bey'in kongrede herkes tarafından büyük bir hürmet ve tazimle kabul edildiğini ifade etmiştir. Kongre heyeti ve Mustafa Kemal Paşa ile Rauf Bey hakkında Dâhiliye Nezareti'nden vilayetlere yazılan tamimlerin kamuoyunda olumsuz tesirler yaptığını söylemiştir (ATASE, 05.08.335: 246).

5 Ağustos'ta İngiliz Karadeniz Orduları Kumandanı General Milne Kazım Karabekir Paşa'nın Osmanlı Hükümeti'nce görevden alınan ve tevkifi istenen Mustafa Kemal Paşa hakkında işlem yapmadığını, hatta onunla teşrik-i mesaide bulunduğunu Harbiye Nezareti'ne şikâyet etmiştir (HTVD, Mart 1953: 49). 6 Ağustos'u 7 Ağustos'a bağlayan akşam bir araya gelen Mustafa Kemâl Paşa, Kazım Karabekir Paşa ve Rauf bey üçlü olarak kongre kararlarını görüşmüşlerinin ardından 7 Ağustos'ta on maddeden oluşan kararların ilan edilmesiyle Erzurum Kongresi sona ermiştir (Karabekir, 1960:106). Kongrece, Heyet-i Temsiliye Başkanı seçildikten sonra hiç vakit kaybetmeden Sivas Kongresi hazırlıklarına başlayan Mustafa Kemal Paşa, sık sık Kâzım Karabekir Paşa ile bir araya gelerek görüş alışverişinde bulunmuştur. Bu dönemde, Heyet-i Temsiliye namına Anadolu'nun değişik yerlerine gidecek birçok yazı, Kâzım Karabekir Paşa vasıtasıyla gönderilmiştir. İstanbul Hükümeti'nin Sivas Kongresi'nin toplanmamasını engellemeye yönelik girişimleri, Mustafa Kemal ve Kâzım Karabekir paşaların, işbirliği halinde aldıkları tedbirler sayesinde sonuçsuz kalmıştır (Atatürk, 1987: 115-135; Kansu, 1997: 256-268).

Bir türlü istediklerini elde edemeyen işgalci güçlerin temsilcileri müfettişlik uygulamasının kaldırılması için hükümet üzerinde baskılarını artırmıştır. Artan baskılar üzerine 29 Temmuz 1919'da yapılan Meclis-i Vükela toplantısında, müfettişliklerin ordu kumandanlıklarına dönüştürülmesine karar verilmiştir. Müfettişlik uygulamasına son verilmesine rağmen millî faaliyetlerin bir türlü önüne geçemeyen hükümet, milli faaliyetlere liderlik eden komutanların yer aldığı 3. Ordu Komutanlığı'nı tamamen ortadan kaldırmaya karar vermiştir. Bu karar doğrultusunda 18 Ağustos 1919'da çıkan Padişah iradesi 3. Ordu Kumandanlığının lağvedilmesine karar verilmiştir. Ancak, İstanbul'un artık Anadolu üzerinde çokta fazla bir etkinliği kalmadığından milli harekete liderlik eden komutanların durdurulması mümkün olmamıştır. Özellikle, Mustafa Kemal Paşa ve Kazım Karabekir Paşa ve Rauf Bey gibi isimlerin aynı hedef uğrunda dayanışma anlayışı içinde hareket etmeleri, milli hareketi boğma girişimlerini sonuçsuz bırakmıştır (Efe, 2021: 74).

Mustafa Kemal Paşa, Erzurum'dan Sivas'a hareket etmeden önce 28 Ağustos 1919 akşamı Kâzım Karabekir Paşa ile bir araya gelmiş ve aralarında kararlaştırdıkları konuları son bir defa daha gözden geçirmişlerdir (Aytepe, 1993: 108). Yaptıkları bu görüşmede, Padişah ve hükümetin, Türkiye'nin bölünmesine ve İstanbul ile ülkenin bir kısmının İngiliz mandasına girmesine razı olduğu ifade edilmiştir. Bu şartlar karşısında Anadolu'da başlatılan mücadelenin milleti esarete düşürmeden, bağımsızlık sağlanıncaya kadar devam ettirilmelidir fikri benimsenmiştir. Sivas Kongresi de milletin bağımsızlığının sağlanması için millî mukavemete karar verilmesi hususunda net bir tavır ortaya konulmuştur. Millî mukavemetin sınırının, Mütareke imzalandığı sırada Türk tarafında kalan bölgeleri kapsamına ve bu millî

sınır içindeki her ferdin İstiklâl Harbi'ne katılmasının sağlanmasına çalışılması noktasında kararlılık beyan edilmiştir (Karabekir, 1960: 157).

Mustafa Kemal Paşa Sivas'a hareket etmeden Kâzım Karabekir Paşa, Sivas'ta bulunan 3. Kolordu Komutanı Selahattin Bey'den kongrenin güvenli bir ortamda yapılabilmesi için gerekli tertibatı alması talimatını vermiştir. Ayrıca, Karabekir Paşa Selahattin Bey'den, Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında Sivas'a giden Heyet-i Temsiliye'nin parlak bir şekilde karşılanması için gerekenin yapılmasını istemiştir (Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Mayıs 1981: 1739). Karabekir Paşa'nın gerekli tertibatı almasından sonra 29 Ağustos'ta, Erzurum'dan hareket eden Mustafa Kemal Paşa başkanlığındaki heyet, zorlu bir yolculuktan sonra 2 Eylül 1919'da Sivas'a varmıştır (Aşkun, 1963: 102, 106). Ülkenin değişik yerlerinden seçilen delegelerin de gelmesi ile 4 Eylül 1919'de Sivas Kongresi çalışmalarına başlamıştır. Erzurum Kongresi'nin kararlarını esas alan kongre, bu kararlarda bazı değişiklikler yaparak Sivas Kongresi kararlarını oluşturmuştur. 11 Eylül 1919 tarihinde kararlarını ilan eden kongre, çalışmalarını tamamlamıştır (İğdemir, 1986: 1-100; Goloğlu, 1969:232-234; Aşkun, 1963: 145).

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Mondros teslimiyetinin imzalandığı günlerde cephede fiili görevde bulunan subaylar arasında yer alan Mustafa Kemal ve Kazım Karabekir paşalar, teslimiyeti kabullenmeyen isimler arasında yer almaktaydı. Mütareke şartları gereğince orduları terhis edildiğinden İstanbul'a dönen her iki komutan burada ülkenin kurtuluş çareleri hususun da girişimlerde ve görüşmelerde bulunmaya başlamışlardır. İstanbul'da bir şey yapmanın mümkün olmadığını Anadolu'ya, doğuya giderek oradan mücadeleyi başlatmak gerektiğini düşünen Kazım Karabekir Paşa, kendisini Erzurum'da bulunan 15. Kolorduya tayin ettirmiştir. Karabekir Paşa, görev yerine hareket etmeden önce 11 Nisan 1919 günü Mustafa Kemal Paşa'ya veda ziyaretinde bulunmuştur. Kazım Karabekir Paşa ziyaret sırasında Mustafa Kemal Paşa'ya İstanbul'da kalarak bir şey yapılamayacağını söyleyerek Anadolu'ya ordunun başına gelmesi teklifinde bulunmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın bu teklife olumlu karşılık vermesi ile iki isim arasında Anadolu'da başlayacak kurtuluş mücadelesinde yapılacak olan işbirliğinin temelleri atılmıştır.

12 Nisan'da İstanbul'dan hareket eden Kazım Karabekir Paşa 3 Mayıs 1919 tarihinde Erzurum'a varmıştır. Aynı gün 15. Kolordu Komutanlığı görevine başlayan Karabekir Paşa, bölgede milli faaliyetlerin güçlenmesine destek vermiştir. 9. Ordu Müfettişliğine tayin edilen Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktıktan sonra Anadolu'da bulunan komutanlardan ilk görüştüğü isim Kazım Karabekir Paşa olmuştur. Hatta Milli Mücadelenin Lideri Mustafa Kemal Paşa'nın mücadele döneminde en çok yazışma yaptığı isim de yine Karabekir Paşa olmuştur. Mustafa Kemal Paşa hemen hemen her önemli konuda Karabekir Paşa'ya danışmış, fikrini sormuş ve gelişimler hakkında ona bilgi vermiştir. Karabekir Paşa'da emri altında bulunan 15 Kolordusuyla Mustafa Kemal Paşa'nın en büyük destekçisi olmuştur.

İstanbul Hükümeti'nin görevden alma girişimi üzerine Mustafa Kemal Paşa, 8 Temmuz 1919'da askerlikten istifa etmiştir. Hiçbir resmi görevi olmamasına rağmen Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'yı hazır ola geçerek selamlamış ve eskisi gibi emirlerini yerine getirmeye devam edeceğini söylemiştir. Karabekir Paşa bu tavrıyla kurtuluş mücadelesini akamete uğratma girişimlerini sonuçsuz bırakırken, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğine bağlılığını, aralarındaki güven ve dayanışma ruhunun devam ettiğini ortaya koymuştur. Kazım Karabekir Paşa, Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum Kongresi'ne katılması konusunda ortaya çıkan sorunları da çözümünde etkili olmuştur. Karabekir Paşa, hükümetin Mustafa Kemal Paşa'yı tutuklayarak İstanbul'a göndermesi yönündeki emirlerini yerine getirmediği gibi bu emirlerin yanlışlığını, Mustafa Kemal Paşa'nın doğru bir yolda olduğunu ifade ederek onun arkasında durmuştur. Erzurum Kongresi kararlarının oluşturulması, Sivas Kongresi'nin toplanması çalışmalarını bir araya gelerek, fikir ve işbirliği halinde yürütmüşlerdir.

Mustafa Kemal Paşa ile Kazım Karabekir Paşa arasındaki işbirliği ve dayanışma Mustafa Kemal Paşa'nın Milli Mücadele'nin liderliğini devam ettirip pekiştirmesinde ve mücadelenin başarıya ulaşmasında çok büyük bir paya sahiptir. İstiklâl mücadelesinin silahlı safhası zaferle sonuçlandıktan sonra Milli Mücadele döneminin iki büyük dostu ve kader arkadaşı arasında maalesef fikir ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Özellikle de Cumhuriyet ilan edildikten sonra bazı konularda görüş ayrılığına düşen bu milli mücadelenin iki önemli ismi arasındaki dostluğu çekemeyen üçüncü kişilerin tarafları birbirine karşı doldurmaları ciddi boyutta kırılganlıkların ve çekişmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. İlerleyen yıllarda tarafların eski dönemdeki dostluk ilişkisini yeniden tesis etme yönündeki açıklamalara rağmen tarafların bir araya gelememiş olmasından dolayı sonuçsuz kalmıştır.

KAYNAKÇA

- Afetinan, A. (1998). Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi, TTK Yayınları, Ankara.
- Akşin, S. (1998). İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, C. I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Askeri Tarih Belgeleri Dergisi. (Mayıs 1981). S. 79, Y. 30.
- Aşkun Vehbi, C. (1963). Sivas Kongresi, İstanbul.
- ATASE. (02.08.1335). İSH, K: 24, G: 101AC, On Beşinci Kolordu Kumandanlığı, Erzurum.
- ATASE. (05.08.1335). İSH, K: 24, G: 107, Erzurum.
- ATASE. (1 Ağustos 1335). İSH, K: 24, G: 101, Harbiye Nezaretine, Erzurum.
- ATASE. (24.05.1335). İSH, K: 14, G: 98.
- ATASE. (30 Temmuz 1335). İSH, K: 24, G: 101.
- ATASE. İSH, K: 24, G: 95, Harbiye Nezareti.
- Atatürk, M. K. (1987). Nutuk, C. I-III, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Atatürk, M. K. (2000). Nutuk, C. I, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri (ATTB), (1991). C. IV, TTK Basımevi, Ankara.
- Aydemir, Ş. S. (2000). İkinci Adam 1884-1938, C. I, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Aytepe, O. (1993). "Millî Mücadele Başında Mustafa Kemal Paşa (Atatürk) ve Heyet-i Temsiliye'nin İç Siyaseti 1919", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Bayur, Y. H. (2003). Atatürk, Hayatı ve Eseri, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk (1916-1922). (2003). Proje Yöneticisi: Yusuf Sarınoy, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- BOA. (23 Haziran 1335). MV, D: 216, G: 54, B: 1, No:317.
- BOA. (29 Mayıs 1335). DH-İ UM, D: 22-3, V: 64, No: 343173, Hususi No: 761.
- BOA. (29 Temmuz 335). MV, D: 216, G: 95, B: 1, No: 358.
- BOA. (30 Nisan 1335). DUİT, D: 158, G:73, No: 678.
- BOA. (8 Temmuz 1335). DUİT, D: 163, G: 31, B: 5, İrade-i Seniyye.
- BOA. (8 Temmuz 335). DUİT, D: 163, G: 31, B: 5, No: 214.
- Çiftçi, A. (2012). "Milli Mücadelede Liderlik Sorunu ve Kazım Karabekir", Atatürk Yolu Dergisi, S. 50, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yay., s. 367-388.
- Dursunoğlu, C. (1946). Millî Mücadele'de Erzurum, Dergâh Yayınları, Ankara.
- Efe, İ. (2021). "Mütareke Dönemi Ordu Müfettişliklerinin Kurulması ve Müfettişlerin Faaliyetleri", Tarihçi, C. I, S.1, s. 53-78.
- Erdal, A. (2000). Samsun'dan Erzurum'a Mustafa Kemal, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara.
- Erdeha, K. (1975). Millî Mücadele'de Vilâyetler ve Valiler, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Fethi Okyar'ın Anıları. (1997). Yay. Haz: Osman Okyar-Mehmet Seyitdanlıoğlu, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.
- Goloğlu, M. (1969). Sivas Kongresi, Başnur Matbaası, Ankara.
- Goloğlu, M. (2011). Milli Mücadele Tarihi-1 Erzurum Kongresi, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- HTVD. (Aralık 1953). S. 6, E.U. Basımevi, Ankara.

- HTVD. (Eylül 1952). S. 1., Genelkurmay Başkanlığı Basımevi, Ankara.
- HTVD. (Mart 1953). S. 3, E.U. Basımevi, Ankara.
- HTVD. (Mart 1959). S. 27, E. U. Basımevi, Ankara.
- HVTD.(Eylül 1959). S. 29, E. U. Basımevi, Ankara.
- İğdemir, U. (1986). Sivas Kongresi Tutanakları, TTK Yayınları, Ankara.
- Jaeschke, G. (1989). Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar (30 Ekim1918- 11 Ekim 1922), TTK Yayınları, Ankara.
- Jaeschke, G. (1991). Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri, Çev. Cemal Köprülü, TTK. Basımevi, Ankara.
- Kansu, M. M. (1997). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber, C. I, TTK Basımevi, Ankara.
- Karabekir, K. (1960). İstiklâl Harbimiz, Türkiye Yayınevi, İstanbul.
- Kılıç Ali. (2007). Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları, Haz. Hulusi Turgut, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kırzioğlu, M. F. (1993). Bütünüyle Erzurum Kongresi, Ankara.
- Özdemir, A. U. (2019). "Kazım Karabekir'in Muhalefete Geçiş Ve Bu Süreçte Devlet Tarafından İzlenmesi", CTAD, Y. 15, S. 30, s. 135-16.
- Sarıhan, Z. (1993). Kurtuluş Savaşı Günlüğü, C. I, TTK Basımevi, Ankara.
- Tansel, S. (1991). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.II, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- Turan, Ş. (2004). Türk Devrim Tarihi, 1. Kitap, Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Türkmen, Z. (1995). "Mütareke Döneminde Ordu ve Yeniden Yapılanma (1918-1920)", Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü/Yakın Çağ Tarihi Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Türkmen, Z. (2010). Mütarekeden Milli Mücadeleye Mustafa Kemal Paşa (1918-1919), Bengi Yayınları, İstanbul.
- Ülkütaşır, M. Ş. (1966). "Atatürk Samsun ve Havza'da" Türk Kültürü, No. 49, s. 30-31.
- Zeyrek, Ş. (1989). "Amasya Mülâkatı" Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, No. 14, Ankara, s. 467-477.
- Zürcher, E. J. (2010). Milli Mücadelede İttihatçılık, Çev. Nüzhet Salihoğlu, İletişim Yayınları, İstanbul.

